

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 409

Polityka ekologiczna a rozwój gospodarczy

Redaktorzy naukowi
Andrzej Graczyk
Agnieszka Ciechelska

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Barbara Majewska
Redakcja techniczna i korekta: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronach internetowych
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-552-0

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118-120, 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

Spis treści

Wstęp.....	9

Część 1. Ekonomiczne podstawy polityki ochrony środowiska

Tomasz Żylicz: Ekonomia w polskiej ochronie środowiska.....	13
Dariusz Kielczewski: Problem koordynacji polityki ekologicznej i polityki społecznej w kontekście zrównoważonego rozwoju	29
Agnieszka Lorek: Ocena polskiej polityki ekologicznej w warunkach wdrażania zrównoważonego rozwoju.....	38
Zbigniew Szkop: Badanie <i>willingness to pay</i> turystów odwiedzających Śląski Park Krajobrazowy.....	48

Część 2. Informacyjne podstawy polityki ekologicznej

Agnieszka Becla: Wybrane kosztowo-zasobowe bariery wykorzystania informacji w realizacji lokalnej strategii zrównoważonego i trwałego rozwoju (na przykładzie niektórych gmin Dolnego Śląska).....	63
Stanisław Czaja: Teoriopoznawcze oraz metodyczno-metodologiczne problemy gromadzenia i wykorzystania informacji w realizacji lokalnej strategii zrównoważonego i trwałego rozwoju (na przykładzie wybranych gmin Dolnego Śląska, Ziemi Lubuskiej i Wielkopolski).....	84
Piotr P. Małecki: Podstawy metodologiczne tworzenia statystyki kosztów środowiskowych według nowych wymogów Eurostatu – wyzwania dla Polski	102
Ksymbena Rosiek: Istota i zakres definiowania kosztów środowiskowych	112

Część 3. Instrumenty polityki ekologicznej

Bogusław Fiedor, Andrzej Graczyk: Instrumenty ekonomiczne II Polityki ekologicznej państwa.....	127
Agnieszka Ciechelska: Przegląd i ocena wybranych instrumentów gospodarki odpadami komunalnymi w II Polityce ekologicznej państwa	140
Bartosz Bartniczak: Możliwość wykorzystania instrumentów zwrotnych w projektach dotyczących rozwoju zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej	155

Część 4. Polityka ekologiczna a problemy rolnictwa

Karol Kociszewski: Ekonomiczne instrumenty ochrony środowiska w polskim rolnictwie	167
Anna Kuczuk, Stefan Waclaw: Działalność prośrodowiskowa gospodarstw rolnych w aspekcie realizacji Programu rolnośrodowiskowego	177
Anetta Zielińska: Rozwój rolnictwa ekologicznego na obszarach przyrodniczo cennych	195

Część 5. Polityka ekologiczna a problemy energetyki

Alicja Małgorzata Graczyk: Analiza i ocena zgodności instrumentów polityki ekologicznej dotyczących odnawialnych źródeł energii z zasadami zrównoważonego rozwoju	207
Artur Ulrich: Transformacja energetyczna w Niemczech – studium projektu „Efektywność Plus”	218
Waldemar Kozłowski: Ocena potencjału inwestycyjnego energetyki wiatrowej przez pryzmat uwarunkowań środowiskowych na przykładzie województwa warmińsko-mazurskiego	228
Michał Ptak: Ograniczanie emisji fluorowanych gazów cieplarnianych	239

Część 6. Zrównoważony rozwój w krajach rozwijających się

Maciej Chrzanowski, Sylwia Dzedzic, Leszek Woźniak: Ekoinnowacje w strategiach firm klastra „Dolina Lotnicza”	253
Sylwia Dzedzic: Ekologiczne miasta przyszłości. Masdar City – studium przypadku	264
Tomasz Poskrobko, Anetta Zielińska: Innowacje w krajach rozwijających się a zrównoważony rozwój.....	277

Summaries

Part 1. Economic bases of environmental policy

Tomasz Żylicz: Economics in environmental protection in Poland	13
Dariusz Kielczewski: Problem of coordination of ecological policy and social policy in the context of sustainable development	29
Agnieszka Lorek: Assessment of Polish environmental policy in terms of implementation of sustainable development	38
Zbigniew Szkop: Study of <i>Willingness to Pay</i> of tourists visiting Ślęza Landscape Park	48

Part 2. Information bases of ecological policy

Agnieszka Becla: Chosen costs and resources barriers of using information in the realization of local sustainable development strategy (on the example of some Lower Silesian communes)	63
Stanisław Czaja: Theoretical, cognitive and methodological problems of accumulation and utilization of information in the realization of local sustainable development strategy (on the example of chosen of Lower Silesia, Lubuska Province and Wielkopolska communities)	84
Piotr P. Małecki: Methodological base for environmental costs statistics according to the new Eurostat requirements and resulting challenges for Poland	102
Ksymbena Rosiek: The nature and scope of environmental costs defining	112

Part 3. Ecological policy tools

Bogusław Fiedor, Andrzej Graczyk: Economic instruments of II State Ecological Policy	127
Agnieszka Ciechelska: Review and evaluation of chosen municipal waste management tools	140
Bartosz Bartniczak: The ability to use financial instruments in projects relating to sustainable multi-model urban mobility	155

Part 4. Ecological policy vs. agriculture problems

Karol Kociszewski: Economic instruments of environment protection in Polish agriculture	167

Anna Kuczuk, Stefan Waclaw: The environmentally-friendly activity of farms in the aspect of Agri-environmental Programme realization.....	177
Anetta Zielińska: The development of ecological farming in natural valuable areas	195

Part 5. Ecological policy vs. power industry problems

Alicja Małgorzata Graczyk: Analysis and assessment of ecological policy instruments of RES in accordance with sustainable development principles.....	207
Artur Ulrich: Energy transition in Germany – study of Efficiency Plus project.....	218
Waldemar Kozłowski: Assessment of investment potential of wind power industry through the prism of environmental conditions on the example of Warmian-Masurian Voivodeship	228
Michał Ptak: Reducing the emissions of fluorinated greenhouse gases.....	239

Part 6. Sustainable development in developing countries

Maciej Chrzanowski, Sylwia Dzedzic, Leszek Woźniak: Eco-innovations in the strategies of enterprises from “Aviation Valley” cluster.....	253
Sylwia Dzedzic: Ecological future cities. Masdar City – a case study.....	264
Tomasz Poskrobko, Anetta Zielińska: Innovations in developing countries vs. sustainable development	277

Dariusz Kielczewski

Uniwersytet w Białymstoku
e-mail: kielczewski.dariusz@wp.pl

**PROBLEM KOORDYNACJI
POLITYKI EKOLOGICZNEJ I POLITYKI SPOŁECZNEJ
W KONTEKŚCIE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU**

**PROBLEM OF THE COORDINATION
OF ECOLOGICAL POLICY AND SOCIAL POLICY
IN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

DOI: 10.15611/pn.2015.409.02

JEL Classification: H55, Q01 Q2, Q3, Q4

Streszczenie: W artykule przedstawiono kwestię koordynacji polityki społecznej i polityki ekologicznej w kontekście zrównoważonego rozwoju. Postawiono tezę, że sprowadzenie zrównoważonego rozwoju do zagadnień środowiskowych jest nie tylko nieuzasadnione, lecz może prowadzić do trudności w realizacji tej idei ze względu na pominięcie kwestii społecznych. Wskazano na społeczne aspekty zrównoważonego rozwoju. Opisano istotę zrównoważonej polityki społecznej. Przedstawiono związki między polityką społeczną i ekologiczną, a następnie wskazano możliwości rozwiązań prospołecznych w polityce ekologicznej i proekologicznych w polityce społecznej. Prospołeczne rozwiązania pożądane są zwłaszcza w sferze budowy gospodarki niskoemisyjnej oraz gospodarki odpadami. Natomiast możliwości rozwiązań proekologicznych istnieją między innymi w sferze polityki edukacyjnej, polityki ochrony zdrowia, polityki mieszkaniowej oraz w polityce przeciwdziałania ubóstwu.

Słowa kluczowe: rozwój zrównoważony, zrównoważona polityka społeczna, polityka ekologiczna.

Summary: In the article an issue of the coordination of social policy and ecological policy was presented in the context of sustainable development. A thesis was put forward that getting sustainable development to environmental issues was not only unjustified, but could also lead to the problem in the realization of this idea because of omitting of social matters. Social aspects of sustainable development were pointed. The nature of sustainable social policy was described. Links between social and ecological policies were described, and next abilities of prosocial solutions were indicated in ecological policy and environment-friendly solutions in social policy. Desired solutions are prosocial especially in the sphere of the structure of the low-emission economy and the waste disposal economy. However, the possibilities of environment-friendly solutions exist among others in the sphere of education policy, policy of health care, housing policy and the policy of poverty counteraction.

Keywords: sustainable development, sustainable social policy, ecological policy.

1. Wstęp

Koncepcja zrównoważonego rozwoju jest kojarzona z rozwojem społeczno-gospodarczym dostosowanym do uwarunkowań i wymogów środowiska przyrodniczego [Kośmicki 2009]. Często są one postrzegane jako nadrzędne wobec celów gospodarczych i społecznych [Rogall 2010]. Z tych przyczyn w literaturze przedmiotu dominuje ujęcie zrównoważonego rozwoju jako zasady wyznaczającej cele i kierunki polityki ekologicznej, do której powinny być dostosowane wybrane sfery polityki gospodarczej państwa. Z kolei o polityce społecznej w tym kontekście pisze się bardzo rzadko [Nagórny 2011].

Celem rozważań jest wskazanie, że sprowadzenie zrównoważonego rozwoju do zagadnień środowiskowych jest nieuzasadnione ze względu na istnienie powiązań między sferą środowiskową a sferą społeczną. Dlatego polityka ekologiczna powinna być skoordynowana z polityką społeczną, a cele obu powinny być realizowane w możliwie najbardziej zintegrowany sposób. W przeciwieństwie do obecnej sytuacji, w której programy obu polityk w wielu państwach, także w Polsce, są zbieżne na ogół w ograniczonym zakresie. W artykule wskazuje się na niektóre możliwości harmonizacji obu polityk.

2. Wymiar społeczny zrównoważonego rozwoju

Zrównoważony rozwój to idea rozwojowa, u której fundamentów znalazł się kryzys ekologiczny. Stąd bezpośrednie kojarzenie go z ochroną środowiska. Taka interpretacja dominuje w przeważającej części literatury przedmiotu [Kielczewski (red.) 2007], a także w większości oficjalnych dokumentów krajowych i międzynarodowych oraz w przepisach prawnych, jak choćby w polskiej konstytucji, która wprost stwierdza, że w ochronie środowiska należy kierować się zasadą zrównoważonego rozwoju. Jest to interpretacja zbyt wąska, gdyż już podczas konferencji w Rio de Janeiro w 1992 roku dostrzeżono inne aspekty tej koncepcji rozwojowej: społeczne, ekonomiczne i instytucjonalne [Borys, Fiedor 1999]. Również określone przez D. Pearce'a [1988] cele zrównoważonego rozwoju wychodzą ponad wymiar środowiskowy. Są to: sprawiedliwość wewnątrzpokoleniowa, sprawiedliwość międzypokoleniowa oraz sprawiedliwość wobec istot pozaludzkich.

Cel sprawiedliwości wewnątrzpokoleniowej to – najogólniej rzecz biorąc – wzrost jakości życia ogółu ludzkości w nieograniczonej perspektywie czasowej. Jakość środowiska przyrodniczego, dostęp do jego zasobów i walorów są niezwykle istotne w tym kontekście. Jednak mieszczą się w nim również cele społeczne: dostęp ogółu ludzkości do żywności, mieszkania, edukacji, opieki zdrowotnej, pomocy społecznej. Należy w tym miejscu dodać, że kolejny po Rio szczyt w Johannesburgu dotyczył głównie kwestii społecznych, a cele środowiskowe uznano na nim za instrumentalne. Niestety, ambitne założenia socjalne tej konferencji zostały zrealizowane w połowicznym stopniu. Również konferencja w Rio de Janeiro

w 2012 została zdominowana przez bieżące problemy gospodarcze, a kwestie środowiskowe i socjalne były na dalekim planie [Kryk 2012, s. 215]. Na tym tle relatywnie korzystnie wypada Unia Europejska, która otwarcie deklaruje, że propaguje dynamiczną gospodarkę „przy pełnym zatrudnieniu obywateli i wysokim poziomie ich wykształcenia, ochrony zdrowia, spójności społecznej i terytorialnej oraz ochrony środowiska” [Kryk 2012, s. 215]. W praktyce niektóre kraje UE rzeczywiście realizują zintegrowane programy polityki ekologicznej i społecznej (chodzi głównie o kraje skandynawskie), lecz wiele z nich traktuje kwestie środowiskowe i socjalne rozłącznie, co dotyczy także Polski. Ten brak docenienia związków między obiema sferami nie najlepiej służy realizacji celu sprawiedliwości wewnątrzpokoleniowej.

W ramach celu sprawiedliwości międzypokoleniowej podkreślono głównie ekologiczne uwarunkowania jego realizacji. Długookresowa trwałość gospodarowania środowiskiem przyrodniczym oraz jakość środowiska są warunkiem koniecznym zaspokojenia potrzeb przyszłych generacji. Dziś okazuje się jednak, że nie jest to warunek wystarczający. W obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej zagrożenia dla trwałości gospodarowania znajdują się również w sferze społecznej. Dla trwałego rozwoju konieczne jest odpowiednie następstwo pokoleń i stabilny system ubezpieczeń emerytalnych. Tak więc niezbędne jest zwrócenie uwagi na politykę demograficzną i politykę ubezpieczeń społecznych, i to w długim okresie, a nie z nastawieniem na rozwiązywanie bieżących problemów, gdyż mają one coraz większe znaczenie dla trwałości rozwoju w długim okresie.

Tym samym zrównoważony rozwój można traktować nie tylko jako zasadę organizującą politykę ekologiczną, ale również jako punkt odniesienia wobec polityki społecznej.

3. Istota zrównoważonej polityki społecznej

Najprościej rzecz ujmując, politykę społeczną można określić jako ogół świadome i celowo podejmowanych przez władze państwowe i ponadpaństwowe, a także przez inne podmioty działań mających na celu zaspokajanie potrzeb i rozwiązywanie problemów społecznych [Szarfenberg 2013]. Towarzyszy tej działalności dyskusja na temat jej skali i charakteru. Liberalnie nastawieni autorzy podkreślają, że rynek prowadzi do racjonalnej alokacji i dystrybucji zasobów, dlatego polityka społeczna powinna być ograniczona do działań koniecznych. Chodzi głównie o zdarzenia, gdy dana osoba znalazła się w sytuacji problemowej nie z własnej winy: chwilowa utrata pracy, choroba, inwalidztwo. Pomoc powinna mieć charakter przejściowy i być nakierowana na to, by osoba będąca jej adresatem w możliwie krótkiej perspektywie samodzielnie zadbała o swoją sytuację materialną i społeczną. Wykonawcami tej polityki powinny być organizacje pozarządowe, przede wszystkim dobroczynne [Nozick 2011]. Dostrzegają one potrzebę zaspokojenia pewnego minimum potrzeb socjalnych, jak emerytury, dostęp do edukacji lub służby zdrowia, lecz podkreślają, że powinien to być system możliwie mocno sprywatyzowany: system chilijski

(repartycyjno-kapitałowy) jako podstawa emerytur, bony edukacyjne, bony (karty) zdrowotne [Golinowska 1997]. Obie szkoły podkreślają, że kraje, w których polityka społeczna ma ograniczony zakres, wykazują najwyższą dynamikę wzrostu gospodarczego, co daje największe możliwości zapewnienia zamożności społeczeństwa w długim okresie. Natomiast autorzy związani z różnymi odmianami ekonomii keynesowskiej i postkeynesowskiej podkreślają, że nierówności społeczne, trudności z zaspokojeniem potrzeb i problemy społeczne wynikają z faktu, że relacje rynkowe powodują, jak to ujmuje J. Auleytner [2002], chaos społeczny, a polityka społeczna powinna go ujarzmić. Ponieważ to siły rynkowe tworzą ten chaos, nie można go zlikwidować, bazując tylko na nich. Tak więc kluczowe znaczenie ma aktywność państwa. Nie oznacza to, że nie należy wykorzystywać w tej polityce rozwiązań rynkowych. Pozwalają one na obniżenie kosztów polityki i tym samym wzrost jej efektywności. Jednak w niektórych sytuacjach interwencja państwa uważana jest za konieczną – czasem nawet wbrew logice procesów rynkowych [Golinowska 1997; Rawls 2013]. Autorzy ci zwykle powołują się na wskaźniki jakościowe, zgodnie z którymi najwyższą jakością życia charakteryzują się kraje z rozbudowanym systemem polityki społecznej, zwłaszcza kraje skandynawskie.

Zrównoważony rozwój to koncepcja wzrostu jakości życia, można zatem uznać, że jest to koncepcja nawiązująca do nurtu keynesowskiego i zawiera podobną ideę polityki społecznej. Zdaje się to potwierdzać również fakt, że w poszukiwaniu mierników zrównoważonego rozwoju tworzy się koncepcje alternatywne wobec PKB [Borys 2005; Śleszyński 2007; Żylicz 2007]. Bardzo często też wymieniony miernik poddaje się surowej krytyce [Borys 2005]. Kwestie ekologiczne i społeczne postrzegane są w sposób analogiczny. Rynek powoduje chaos środowiskowy. Generuje koszty zewnętrzne w postaci zanieczyszczeń środowiska. Nie określa górnej granicy skali gospodarowania, nie zawiera więc w praktyce żadnego mechanizmu chroniącego przed wyeksploatowaniem środowiska. Stwarza presję na wzrost produkcji i konsumpcji, co sprawia, że presja na środowisko i usuwanie doń odpadów przybierają na sile. Podobnie jest z kwestiami społecznymi. Rynek stwarza też chaos społeczny. Nie zawiera w sobie mechanizmu chroniącego przed pauperyzacją wybranych grup społecznych, co sprawia, że powstaje szeroka sfera ubóstwa. W skali krajowej oznacza to wzrost społecznej frustracji, a w międzynarodowej – między innymi gwałtowne ruchy migracyjne i napięcia polityczne aż do bezpośrednich aktów przemocy. Stwarza warunki dla ludzi przedsiębiorczych i znajdujących się w wieku produkcyjnym. To powoduje, że niezaradni, źle urodzeni, dzieci i osoby w wieku podeszłym są narażeni na biedę. Rynek rodzi też presję na konkurencję i nieustanne wysiłki, co przyczynia się do pojawiania chorób cywilizacyjnych oraz patologii społecznych wśród tych, którzy nie są w stanie sprostać tym wielkim wymaganiom.

Wanda Nagórny [2011] wymienia dwie odmiany polityki społecznej: pasywną i aktywną. Pasywna polega na wywiązywaniu się państwa z przyjętych funkcji w zakresie zabezpieczenia bytu obywatela. Jest on traktowany jak bierny klient, którego postawa nie ma znaczenia dla jakości i ilości oferowanych usług. Aktywna polityka

państwa polega na zapewnieniu obywatelowi pomyślnej ciągłości rozwoju. Trudno nie zgodzić się z Autorką, że polityka społeczna w warunkach zrównoważonego rozwoju powinna być polityką aktywną. „Bezpieczeństwo społeczne człowieka, będące elementem zrównoważonego rozwoju, nie może być realizowane jedynie poprzez system zasiłków, zapomóg i subwencji. [...] Bezzwrotna pomoc państwa nie tworzy zrównoważonego rozwoju, ponieważ nie pobudza aktywności jednostek i grup społecznych” [Nagórny 2011, s. 142]. Używając określenia J. Auleytnera, zrównoważona polityka społeczna powinna dać możliwość jej adresatom trwałego radzenia sobie ze społecznym chaosem stworzonym przez rynek. Bierna polityka czyni go osobą bierną, tym samym narażoną na permanentną zmianę w sytuacji zależności od koniunktury i zmian w polityce. Polityka społeczna powinna umożliwiać i wspierać trwałe radzenie sobie w określonym otoczeniu oraz warunkach ekonomicznych i społecznych.

4. Współczesne wyzwania polityki społecznej i ich związek z polityką ekologiczną

Do polityki społecznej zalicza się zazwyczaj: politykę demograficzną, rodzinną, edukacyjną, kulturalną, ochrony zdrowia, mieszkaniową, migracyjną, zatrudnienia, zabezpieczenia społecznego i pomocy społecznej, prewencji i zwalczania patologii społecznych [Auleytner 2002; Szarfenberg 2013].

We wszystkich wymienionych sferach mamy współcześnie do czynienia z szeregiem nakładających się na siebie problemów. Wiele z nich ma związek z realizacją zadań zrównoważonego rozwoju, a tym samym z kwestiami polityki ekologicznej. Występują to zarówno zbieżności, jak i rozbieżności. Poniżej zostanie to przedstawione na wybranych przykładach.

Dotychczas w literaturze poświęconej polityce ekologicznej dominowało przekonanie, że jednym z jej podstawowych uwarunkowań jest stabilizacja demograficzna świata rozumiana jako zahamowanie nadmiernego przyrostu demograficznego [Dobrzański, Dobrzańska, Kiełczewski 2008]. Kwestia ta jest nadal aktualna w wielu krajach słabo rozwiniętych. Jednakże wydaje się, że w krajach wysoko rozwiniętych warunkiem zrównoważonego rozwoju staje się dziś w coraz większym stopniu przeciwdziałanie zapaści demograficznej. Jej skutkiem jest gwałtowne starzenie się społeczeństw grożące radykalnym ograniczeniem zastępowalności pokoleń. Oznacza to potężne problemy przede wszystkim z systemem ubezpieczeń emerytalnych. Powoduje, że młode pokolenia żyją w warunkach niepewności odnośnie do przyszłości. Może to przekładać się na presję w kierunku bardziej intensywnej pracy i tym samym bardziej intensywnej presji na środowisko. Poza tym rozwój nie może być trwały, jeśli kolejne pokolenia nie będą miały perspektyw godnego życia na starość, wbrew celowi sprawiedliwości międzypokoleniowej.

Tradycyjnym wyzwaniem dla polityki rodzinnej jest wspieranie rodzin wielodzietnych jako tych, które z jednej strony gwarantują następstwo pokoleń, z drugiej

zaś są szczególnie narażone na ubóstwo. Istotnym problemem stają się rodziny posiadające jedno dziecko oraz osoby decydujące się na życie samotne (single). Jest to nie tylko problem społeczny (ryzyko rozpadu więzi społecznych i rodzinnych, anty-społeczny egoizm jednostek), ale również ekologiczny. W rodzinach jednodzielnych szczególnie często dochodzi do wychowania młodych konsumentów nastawionych na nieograniczoną konsumpcję materialną (konsumpcjonizm) [Olejniczuk-Merta 2009]. Z kolei jednoosobowe gospodarstwo domowe generuje większe zużycie surowców i energii oraz emisję odpadów na osobę niż gospodarstwa domowe wieloosobowe. Nadal jednak w krajach słabo rozwiniętych to jednak nadmierny wzrost demograficzny generuje problemy społeczne i ekologiczne, co należałoby uwzględnić w ich polityce społecznej.

Związek polityki edukacyjnej z polityką ekologiczną odnosi się głównie do kwestii edukacji w zakresie ochrony środowiska. Mimo wielkiego postępu w tej dziedzinie w ostatnich dziesięcioleciach nadal okazuje się, że jest on niewystarczający. Badania przeprowadzone wśród konsumentów w Polsce w roku 2014, dotyczące ich kompetencji w sferze konsumpcji zrównoważonej, pokazują, że nadal jest ona zbyt płytka, przypadkowa, obciążona stereotypami, a konsumenci mają wielkie problemy z przełożeniem wiedzy na praktyczne decyzje [Dąbrowska i in. 2015]. Sytuację komplikuje chaos informacyjny. Przykładowo w internecie można znaleźć szereg informacji, w istocie dezinformujących, dotyczących takich kwestii, jak globalne ocieplenie, żywność genetycznie modyfikowana, a nawet zdrowe style życia. Wiele szkodliwych informacji jest bezkrytycznie przyjmowanych i powielanych.

Wyzwaniem dla polityki kulturalnej, związanym z celami polityki ekologicznej, jest przede wszystkim uświadomienie kulturowego aspektu istnienia środowiska przyrodniczego. Jest ono nośnikiem wartości symbolicznych, religijnych, etycznych i estetycznych, co nie każdy sobie uświadamia [Dobrzański, Dobrzańska, Kielczewski 2008]. Współcześnie można też mówić o istnieniu zjawiska degradacji środowiska kulturowego człowieka. Wartościowe dzieła kultury są coraz częściej zastępowane przez najbardziej prymitywne twory kultury masowej: prymitywną rozrywkę, reality show, tandetne seriale, programy pseudodokumentalne czy też tabloidy. W swoisty sposób rozszerza to pojęcie polityki ochrony środowiska o ochronę zagrożonego środowiska kulturowego.

Ochrona środowiska jest równoznaczna z dbałością o stan zdrowia. Stąd ścisły związek polityki ekologicznej z polityką zdrowotną. Szczególnie ważna jest rola prewencji i profilaktyki. Rozbudowa systemu lecznictwa wbrew pozorom może być w sprzeczności z wymogami ochrony środowiska. Odpady medyczne są szczególnie uciążliwe dla środowiska, a przykładowo przemysł farmaceutyczny jest bardzo wodochłonny, w dodatku zużywa wodę o jakości wody do picia. Problematyczne są też doświadczenia medyczne prowadzone na zwierzętach.

Szeroko opisany jest także niekorzystny wpływ bezrobocia i ubóstwa na ochronę środowiska. Osoba znajdująca się w trudnej sytuacji życiowej na ogół lekceważy cele ochrony środowiska.

5. Przykłady propozycji koordynacji polityki ekologicznej z polityką społeczną

Jak wykazano powyżej, polityka ekologiczna i polityka społeczna są w wielu aspektach ściśle powiązane. Są to powiązania zarówno pozytywne, jak i negatywne. Tym samym polityki te mogą dawać i pozytywny, i negatywny efekt synergiczny. Zgodne z ideą zrównoważonego rozwoju zasadne jest pogłębianie pozytywnego efektu synergicznego.

Tabela 1 wskazuje możliwości zastosowania rozwiązań prospołecznych w polityce ekologicznej na przykładzie dwóch kluczowych sfer, czyli budowy gospodarki niskoemisyjnej i gospodarki odpadami.

Tabela 1. Wybrane możliwości zastosowania rozwiązań prospołecznych w polityce ekologicznej

Płaszczyzna polityki ekologicznej	Prospołeczne rozwiązania w polityce ekologicznej
Budowa gospodarki niskoemisyjnej	• generowanie miejsc pracy w sektorze gospodarki niskoemisyjnej, • rozwój prosumpcji w sektorze gospodarki niskoemisyjnej, • wsparcie finansowe najbardziej potrzebujących gospodarstw domowych w celu zapobieżenia wykluczeniu energetycznemu, • preferencyjne kredyty oraz dotacje na budowę domów pasywnych i energooszczędnych oraz docieplanie domów i mieszkań
Gospodarka odpadami	• zatrudnienie przy recyklingu i sortowaniu odpadów, • wspieranie obrotu dobrami używanymi dostępnymi dla uboższych konsumentów

Źródło: opracowanie własne.

Wielkie możliwości daje „zazielenienie” polityki społecznej. Tabela 2 wskazuje tu przykłady pożądanego działań w wybranych sferach.

Wymienione w obu tabelach przykłady rozwiązań w krótkookresowej perspektywie mogą się wydawać kosztowne, jednakże należy podkreślić, że istotą zrównoważonego rozwoju jest myślenie w perspektywie długookresowej, a nie doraźnej. Zastosowanie powyższych rozwiązań koordynujących politykę społeczną i ekologiczną dałoby przede wszystkim tę korzyść, że doszłoby do harmonizacji społecznych i środowiskowych celów rozwoju. Przyczyniłoby się też do zakwestionowania stereotypów głoszących, że są to sfery niezwiązane z sobą lub że istnieją między nimi niedające się usunąć sprzeczności.

Wskazane w tabeli 2 rozwiązania są możliwe do wykorzystania także w krajach słabo rozwiniętych. Główne korzyści to ograniczenie kosztów ekologicznych towarzyszących procesom rozwojowym, a także uniknięcie problemów społecznych

Tabela 2. Wybrane możliwości zastosowania rozwiązań proekologicznych w polityce społecznej

Sfera polityki społecznej	Rozwiązania proekologiczne
Polityka edukacyjna	• stworzenie systemu edukacji ekologicznej, zwłaszcza konsumenckiej, • wprowadzenie ekologicznych znaków towarowych, • rozwój pasywnej i energooszczędnej infrastruktury edukacyjnej w celu poprawy proporcji wydatków na edukację i na towarzyszącą jej strukturę, • stworzenie systemu darmowych podręczników użytkowanych przez wiele lat (zintegrowany efekt ekonomiczny i ekologiczny)
Polityka kulturalna	• promocja sztuki „ekologicznej” [Dobrzański, Dobrzańska, Kielczewski 2008], • prowadzenie edukacji kulturalnej, • digitalizacja oferty dóbr kultury (skutkiem jest odmaterializowanie sfery usług kulturalnych, gdyż produkty wirtualne zastępują materialne, a także wzrost dostępu ogółu społeczeństwa do tych dóbr)
Polityka ochrony zdrowia	• promocja rolnictwa ekologicznego, • promocja zdrowych stylów życia, • promocja naturalnych form lecznictwa (zielarstwo), • budownictwo pasywne i energooszczędne w służbie zdrowia, • zastosowanie ekologicznych produktów żywnościowych w diecie pacjentów szpitali
Polityka mieszkaniowa	• budownictwo pasywne i energooszczędne, • rewitalizacja dzielnic mieszkaniowych, • rozwój rynku tanich mieszkań czynszowych
Polityka zatrudnienia	• stworzenie zielonych miejsc pracy
Polityka pomocy społecznej	• ekologizacja materialnych świadczeń socjalnych

Źródło: opracowanie własne.

związanych przykładowo z niedostatkiem mieszkań, spożywaniem schemizowanej żywności, brakiem dostępu do niedrogiej edukacji. Koordynacja polityki socjalnej z ekologiczną mogłaby sprawić, że kraje te nie będą powielać błędów rozwojowych krajów, do których poziomu rozwojowego aspirują.

6. Zakończenie

Jedną z największych trudności związanych z wdrażaniem idei zrównoważonego rozwoju jest stereotypowe przekonanie, że jest to idea skierowana głównie w stronę społeczeństw zamożnych (choć, jak wskazano, różnie traktują one to zagadnienie). Bierze się ono z dwóch powodów. Pierwszy wynika z tego, że we współczesnej praktyce to właśnie głównie kraje zamożne zdecydowały się na realne wdrażanie tej idei rozwojowej. Równie znaczące jest to, że kraje te nie doceniły roli uwarunko-

wań społecznych i skupiły się na polityce ekologicznej. Tymczasem zrównoważony rozwój to także rozwój społeczny, a więc uwzględniający społeczne problemy, potrzeby i oczekiwania. Warunkiem uwzględnienia tego faktu jest koordynacja polityki ekologicznej ze społeczną. Jej najważniejszym pozytywnym efektem może być uświadomienie, że w dążeniu do poprawy stanu środowiska chodzi o poprawę warunków życia oraz że dbając o środowisko nie zapomina się o człowieku. W artykule wskazano, że możliwości harmonizacji polityki ekologicznej ze społeczną są bardzo szerokie i dotyczą nawet takich sfer, które nie zawsze ze zrównoważonym rozwojem są kojarzone. Pozwala to na realizację celów społecznych przy równoczesnym wzroście trwałości gospodarowania w jej kontekście środowiskowym.

Literatura

- Auleytner J.M., 2002, *Polityka społeczna czyli ujarzmianie chaosu socjalnego*, Wyd. WSP TWP, Warszawa.
- Borys T., 2005, *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju*, Ekonomia i Środowisko, Białystok.
- Borys T., Fiedor B., 1999, *Wskaźniki ekorozwoju*, Ekonomia i Środowisko, Białystok.
- Dąbrowska A., Bylok F., Janoś-Kresło M., Kielczewski D., Ozimek I., 2015, *Kompetencje konsumenta*, PWE, Warszawa.
- Dobrzański G., Dobrzańska B., Kielczewski D., 2008, *Ochrona środowiska przyrodniczego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Golinowska S., 1997, *Polityka społeczna w gospodarce rynkowej*, PWE, Warszawa.
- Kielczewski D. (red.), 2007, *Od koncepcji ekorozwoju do ekonomii zrównoważonego rozwoju*, WSE, Białystok.
- Kośmicki E., 2009, *Główne cele ekologizacji społeczeństwa i gospodarki*, Ekopress, Białystok.
- Kryk B., 2012, *Relacje ekonomii społecznej koncepcją zrównoważonego rozwoju*, Ekonomia i Środowisko nr 2.
- Nagórny W., 2011, *Polityka społeczna a zrównoważony rozwój*, Prace Naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, z. 5.
- Nozick R., 2011, *Anarchie, Staat, Utopia*, Olzog, München.
- Olejniczuk-Merta A., 2009, *Młodzi konsumenci w procesach transformacji rynkowej*, Wyd. WAIP, Warszawa.
- Pearce D., 1988, *Economics, Equity and Sustainable Development*, Futures nr 5.
- Rawls J., 2013, *Teoria sprawiedliwości*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Rogall H., 2010, *Ekonomia zrównoważonego rozwoju*, Rebis, Poznań.
- Szarfenberg R., 2013, *O bliskim związku i wzajemnych inspiracjach między polityką publiczną a polityką społeczną*, Problemy Polityki Społecznej nr 22.
- Śleszyński J., 2007, *Rola wskaźników realizacji trwałego rozwoju*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, nr 1190.
- Żylicz T., 2007, *Wskaźniki trwałego rozwoju: spojrzenie ekonomisty*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu”, nr 1190.